

Beslut

Datum 2023-09-07

Dnr RAÄ-2023-1506

Avdelning Kulturmiljöavdelningen

Enhet Bebyggelseutveckling

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Stumholmen, fastigheterna Stumholmen 2:8, 2:9, 2:15, 2:16, 2:18 samt del av 2:22, Karlskrona kommun, Blekinge län

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) beslutar med stöd av 6 och 8 §§ förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen (FSBM) att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för det statliga byggnadsminnet, för fastigheterna Stumholmen 2:8, 2:9, 2:15, 2:16, 2:18 samt del av 2:22, Karlskrona.

Redogörelse för ärendet

Enligt beslut av regeringen den 9 februari 2023 förklarades fastigheterna Stumholmen 2:8, 2:9, 2:15, 2:16, 2:18 samt del av 2:22, Karlskrona kommun som statligt byggnadsminne.

RAÄ remitterade, den 15 maj 2023, förslag till skyddsbestämmelser till den förvaltande myndigheten, Statens fastighetsverk (SFV). SFV angav i sitt remissvar den 19 juni 2023, att de är positiva till att det statliga byggnadsminnet förses med nya skyddsbestämmelser och att dessa är välformulerade. Vidare efterfrågade SFV en kort beskrivning av ett par av markområdenas karaktär, vilket nu har lagts till.

Detta beslut har fattats av riksantikvarien Joakim Malmström efter föredragning av handläggaren Kersti Lilja. Även överantikvarien Susanne Thedéen, avdelningschefen Marja-Leena Pilvesmaa och enhetschefen Christian Runeby har varit med om den slutliga handläggningen.

Riksantikvarieämbetet

Box 1114
621 22 Visby

Tel 08-5191 8000

E-post registrator@raa.se

Hemsida www.raa.se

Org.nr 202100-1090

Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.

Bilaga:

Skyddsbestämmelser

Kopia till:

Länsstyrelsen i Blekinge län, Blekinge museum, Karlskrona kommun, RAÄ/Bebyggelseregistret

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Stumholmen, fastigheterna Stumholmen 2:8, 2:9, 2:15, 2:16, 2:18 samt del av 2:22, Karlskrona kommun, Blekinge län

Byggnadsminnet omfattar helt eller delvis de fastigheter som Statens fastighetsverk förvaltar på Stumholmen och därpå belägna byggnader och anläggningar som avgränsats på bifogade karta. Byggnader i kategori A-D omfattas av skyddsbestämmelserna 1-6.

Kategori A (exteriör, stomme, planlösning, fast inredning och ytskikt)

- 002 Slup- och barkasskjulet (Stumholmen 2:8)
- 011 Stora flyghangaren (Hangar 4) (Stumholmen 2:15)
- 012 Lilla flyghangaren (Hangar 3) (Stumholmen 2:16)

Kategori B (exteriör, stomme, planlösning, fast inredning)

- 004 Sjukhusbyggnaden (Stumholmen 2:22)
- 006 Kokhuset (Stumholmen 2:22)
- 008 Desinfektionshuset (Stumholmen 2:22)
- 003 Corps de Garde (Stumholmen 2:9)

Kategori C (exteriör, stomme och planlösning)

- 013 Lotsstugan (Stumholmen 2:18)

Kategori D (exteriör)

- 014 Uthus till lotsstugan (Stumholmen 2:18)
Uppdragningsramp till flyghangarerna (Stumholmen 2:15)

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Mark, träd och annan vegetation som hör till byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att dess utseende och karaktär inte förvanskas. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt förändras. Murar, räcken, markbeläggning får inte ändras. Gäller även betongytor i anslutning till flyghangarerna.

2. Byggnader och uppdragningsrampen ska vårdas och underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas och anläggningarnas egenart på ett sådant sätt att de kulturhistoriska värdena bevaras.
3. Byggnader och uppdragningsrampen i kategori A, B, C och D får inte rivas, flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
4. I byggnader av kategori A, B och C får ingrepp får inte göras i byggnadernas äldre stommar eller planlösningar. Undantag från förbud mot ingrepp i stomme gäller håltagning upp till 30 mm i diameter, förutsatt att håltagning inte sker intill varandra eller i byggnader av kategori A, med skyddade ytskikt.
5. I byggnader av kategori A och B får ingrepp inte göras i äldre fast inredning. Även invändigt underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart och med sådan varsamhet att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
6. I byggnader av kategori A får förändringar inte göras av invändiga ytskikt. I Slup- och barkasskjulet får omålade ytor och ytor med äldre patina inte övermålas, övertäckas eller på annat sätt förändras.
7. Övriga byggnader inom byggnadsminnet får inte exteriört ändras så att byggnadsminnets karaktär påverkas negativt.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *mark* avses den jord som omger byggnaderna med eller utan beläggning och anlagd växtlighet.

Med *vegetation* avses trädrader, trädgrupper, enstaka större träd, planterade buskar, häckar, gräsmattor och perenner.

Med *vård och underhåll av byggnader* avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla byggnadstekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av hela takytor eller att putsa om hela byggnaden.

Med *material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart* avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas med andra material. Med metoder avses bland annat bearbetning av trä och applicering av puts och färg.

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till stomme räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial.

Med *planlösning* avses det sätt rummen eller utrymmen i en byggnad är fördelade och belägna i förhållande till varandra. Med *förändring* avses till exempel rivning av väggar, trappor, upptagning eller igensättning av dörröppningar, ändring av kommunikationsvägar, rumsformer och rumsvolymer samt delning av rum med väggar eller bjälklag.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel dörrar, fönster, listverk, paneler, golvbeläggning, trappor, räcken och duvslag.

Med *ytskikt* avses samtliga lager av färg, tapeter, puts och även obehandlade ytor, såväl kända som okända, dolda och synliga, patina och äldre inskriptioner både interiört och exteriört.

Med *övriga byggnader inom byggnadsminnet* avses byggnader som tillskrivs låga kulturhistoriska värden. Exteriöra ändringar av dessa byggnader kan dock påverka byggnadsminnets karaktär, till exempel byte av fasadmateriell eller byte av kulör på fasader.

Kulturhistorisk värdebeskrivning

Karlskrona grundades 1680 och var en av den tidens modernaste och mest effektiva flottbaser. Stadens skeppsbyggeri, arkitektur, stadsplanering och anläggnings- och försvarsteknik väckte under 1700-talet stor uppmärksamhet i hela Europa. Den teknologiska och arkitektoniskt säregna varvsanläggningen var under mer än 100 år Östersjöområdets militärindustriella centrum.

Karlskronas marina och maritima arv har förts vidare till vår tid med över 300 års obruten verksamhet. Såväl örlogsbas som skeppsvarv har brukats kontinuerligt sedan grundläggningen. Karlskrona har, i motsats till liknande örlogsbaser på andra håll i Europa, levt vidare och utvecklats.

Redan på 1680-talet etablerades sannolikt de första militärt anknutna verksamheterna på nuvarande Stumholmen. Från början utgjordes området av flera mindre öar och skär som genom senare utfyllnader tillsammans med kontinuerlig landhöjning kommit att bilda Stumholmen. En obruten historisk kontinuitet kan avläsas i byggnadsbeståndet där den tekniska utvecklingen efterhand medfört nya tillskott. De båda flyghangarerna är de senaste inslagen i denna utveckling.

Vakthuset på Stumholmen är med all sannolikhet den äldsta vaktbyggnaden i Sverige som bevarat både arkitektur och planlösning från tidigt 1700-tal. Slup- och barkasskjulet uppfördes under örlogsbasens Chapmanska era, som var en period av ett strakt uppsving för den svenska flottan. Flera märkesbyggnader uppfördes under denna tid. Slup- och barkasskjulet är till sina väsentliga delar oförändrat och inrymmer idag samma verksamhet som det en gång uppfördes för.

De tre byggnaderna på Laborierholmen är en liten rest av tidigare verksamheter på holmen. De är därmed viktiga kvarvarande fysiska dokument över den mångfald av verksamheter som förekom på holmarna väster om

örlogsbasen och som försörjde denna med allehanda tjänster och förnödenheter.

Byggnaderna är intressanta ur medicinalhistorisk synvinkel genom den beredskap för epidemier som landet tidigt hade. Epidemisjukhuset inrättades 1831 strax före den stora koleraepidemin som härjade 1834. Byggnaderna äger symbolvärde genom att de levandegör det ständiga hot som epidemier utgjorde förr och den verklighet som de långa karantänsvistelserna innebar.

Sjukhusbyggnaden (Fyrverkarhuset) berättar också om att framställning av ammunition tidigare skedde isolerat från övriga verksamheter på grund av olycksrisker. Byggnaden är därför ett exempel på kontinuiteten i verksamheterna kring örlogsbasen.

Flyghangarerna på Stumholmen utgör ett viktigt minnesmärke från det militära flygets barndom. Helhetsmiljön med byggnaderna, deras placering och nära relation till vattnet ger tillsammans en god helhetsupplevelse av hur sjöflygstationen på Stumholmen såg ut då den var i bruk. Detta är den enda sjöflygstation i Sverige som fortfarande har kvar så mycket av sin ursprungliga utformning och karaktär.

Lilla flyghangaren (Hangar 3) är med sin träkonstruktion en byggnadstyp som kan ses som en direkt utveckling av en äldre militär byggnadstradition att uppföra större hallbyggnader. Ridhus, exercishallar, idrottshallar, stallbyggnader med mera har sedan mitten av 1800-talet byggts på ett likartat sätt. Här har en helt ny verksamhet inordnats i en redan etablerad och beprövad byggnadstyp. Tidigare fanns två andra trähangarer i anslutning till Hangar 3. Dessa båda är numera rivna och Hangar 3 representerar därför ensam denna ursprungliga byggnadstyp.

Stora flyghangaren (Hangar 4) är en tidig representant för en helt ny byggnadstyp som redan från början var byggd och anpassad till sitt ändamål som flyghangar. Få motsvarigheter finns idag i landet och av de övriga kvarvarande är det sannolikt ingen som är så oförändrad sedan byggnadstiden.

De välbevarade hangarbyggnaderna har med sina uppdragningsramper och betongsliprar i sin ursprungliga omgivning ett stort kulturhistoriskt värde. Byggnadernas interiörer med sina synliga bärverk, tunna ytterväggar, stora glasöppningar och fungerande skjutportar ger en tydlig upplevelse av stora sammanhängande rumsvolymer.

Hangar 3 har invändigt kvar patina och slitage som ger en stark upplevelse av tidigare användning och funktion. Även de orörda invändiga ytskikten har ett stort värde. I Hangar 4 finns delar av fast utrustning kvar sedan flygepoken som förhållningsöglor i sockel samt fästöglor och lyftstroppar i taket. Dessa är av stort värde som dokument över den ursprungliga användningen.

Lotsstugan representerar ett äldre byggnadsskick, präglad av ett arkitekturideal som hämtades från 1800-talets mönsterböckers uppfattning om det rationella, men samtidigt stämningsskapande. Lotsstugan utformning står också i kontrast till Stumholmens övriga bebyggelse som präglas av ingenjörsmässig saklighet.

Historik och byggnadsbeskrivning

När Karlskrona anlades som rikets främsta örlogshamn och örlogsbas 1680 avgränsades Trossö södra strand och öarna närmast utanför som militärt område. Nuvarande Stumholmen, ursprungligen tre mindre öar; Stubbholmen, Laborarieholmen och Kungshall, utgjorde tidigt en sluten militär stadsdel med tillträde från landsidan endast via en bro. En successiv utfyllnad har bundit samman öarna till nuvarande Stumholmen. Stumholmen var fram till den öppnades för allmänheten på 1990-talet militärt område dit obehöriga inte hade tillträde.

Corps de garde

För att bevaka och kontrollera såväl passerande till området som att hålla den militära disciplinen behövdes en vaktstyrka och ett vakthus. Ett Corps de Garde var därför en av de första byggnader som 1697 uppfördes på ön. Denna byggnad är dock riven och ersatt av den befintliga.

Enligt en karta från 1751 fanns ett Corps de Garde (003) på samma plats och med samma grundmått som dagens byggnad, som alltså måste vara uppfört någon gång mellan 1698 och 1751, sannolikt under 1730-talet. Ritningar till byggnaden gjordes troligen av Johan Georg Steuer som var fortifikationsofficer vid Flottans mekaniska kår.

”Beskrivningar över alla Kronans Hus och Byggnader vid Kongl Majts och Rikets Örlogs Flotta upprättade vid generalinventeringen och besiktningen år 1781” bekräftar att Corps de Gardes planlösning 1781 var densamma som idag. I den östra gaveln finns ett rum för brandredskap som saknar intern förbindelse med det övriga huset. Övriga rum utgjordes av arrest, rum för vakterna, rum för underofficerarna samt en förstuga.

Under 1800-talets andra hälft inrättades ett civilt polisväsende och ett förbättrat brandförsvaret. Även flottans ordnings- och brandväsende moderniserades och flyttades till mer ändamålsenliga lokaler inom örlogsbasen och Corps de Garde på Stumholmen övergavs. En ritning daterad 1889 redovisar en ombyggnad till bostadslägenhet.

Byggnaden är uppförd av tegel på en grund av murad gråsten. Fasaden är vitputsad. Ett brant och högt sadeltak vilar på kraftiga, utskjutande och svartmålade taksparrar och är klätt med svart plåt. 1781 var taket täckt med tegel med järnplåtar i hörnen och på ryggåsen. Under 18- och 1900-talen har det tidvis legat tjärpapp på taket. Idag finns tre plåtinklädda svartmålade skorstenar på takåsen. I de sannolikt ursprungliga fönsteröppningarna sitter idag dubbelkopplade släta fönsterluster av ungefär samma storlek som de ursprungliga.

Huset har i stort sett behållit sin exteriör, förutom att ett fönster togs upp på södra långsidan 1889.

Slup- och barkasskjulet

Slup- och barkasskjulet (002) är en av Karlskronas märkligaste byggnader. Den uppfördes 1786 för vinterförvaring av flottans mindre båtar. Barkasser, slupar och jollar förvarades i nedre våningen och i den övre förvarades liggare och vattenfat. Vid anläggandet togs markens naturliga lutning tillvara för att få naturliga slipar. Genom att utnyttja de befintliga nivåskillnaderna kunde man dessutom ta in material västerifrån till byggnadens andra våning. I öster drogs barkasserna, flottans största skepp, upp på en slip till bottenvåningens sluttande golvplan.

Byggnaden ersatte ett äldre galärskjul på platsen och den saknar motstycke beträffande funktion och konstruktion. Byggnaden används än i dag för förvaring av båtar, men har under olika perioder också haft annan användning. 1808 som provisoriskt sjukhus och 1855 byggdes vinden om till upplag för spannmål. På 1880-talet blev vinden rustkammare för flottans beväringar och beklädnadsförråd för artillerimanskap.

Bottenvåningen är utförd i metertjocka stenvägar medan överbyggnaden är gjord i korsvirke. Numera är fasaden renoverad med ljusa putsytter. Portar, fönster och dörrar är målade i en mörk kulör.

Byggnadens takkonstruktion är unik. Genom att dela upp den stora huskroppen vars yta är 3 600 kvm i 16 mindre kvadrater med långsgående takfall längs huset yttersidor kunde man lösa problemet med att täcka

spännvidden på en så stor byggnadsyta. Takkonstruktionen krävde att vattnet leddes genom speciella takbrunnar ner genom pelare och ut under byggnaden. Taket är belagt med enkupigt tegel. Takkupor på varje takfall ger ljus även åt vinden. I centrum för byggnaden finns ett torn med en klassiserande lanternin överst.

Söder och väster om byggnaden finns ett ”dräneringsdike” innanför en gråstensmur som tar upp markens nivåskillnad. Till byggnadens portar, ovanför, leder träbroar med enkla smidesräcken.

Laboratorieholmen

Den nordöstra delen av Stumholmen var tidigare en liten ö för sig - Laboratorieholmen. Holmen har tidigare även hetat "Fyrvärks och laboratorieholmen" och senare "Epidemisjukhusholmen". Namnen berättar om olika verksamheter på holmen under århundradens gång. En broförbindelse har funnits med Stumholmen men från 1950 gjorde utfyllnadsarbeten att den mindre Laboratorieholmen integrerades med Stumholmen.

Idag är endast tre byggnader bevarade från epidemisjukhustiden och tiden där innan. Sjukhusbyggnaden (Fyrverkarhuset) från 1700-talet, kokhuset från sent 1800-tal samt desinfektionshuset från tidigt 1900-tal. Byggnaderna används idag för kontors- och verkstadsändamål.

Under första hälften av 1700-talet fanns det fyra byggnader för kruttillverkning på holmen. Holmens avskildhet gjorde den lämplig för en sådan riskabel verksamhet. När bebyggelsen tätnade på den intilliggande Stumholmen flyttades verksamheten till den längre österut belägna Basareholmen och dessa byggnader fick en annan användning.

Med 1790 och 1808 års fruktansvärda pestepidemier i färskt minne fattades beslut om att använda bebyggelsen på Laboratorieholmen som ett "Cholerasjukhus". 1831 inreddes därför byggnaderna som epidemisjukhus. Tio rum fick nya golv och utefter en långsida på varje byggnad byggdes ett bislag. Ett kokhus, ett rökhus och två latriner uppfördes av sparrvirke och brädor. Senare byggdes även två sjukhuslängor mellan kokhuset och sjukhusbyggnaden.

Sjukhuset fick användning då Sverige 1834 för första gången drabbades av en koleraepidemi, som skulle visa sig vara den värsta av de nio epidemier som utbröt mellan åren 1834-73. Av de 25 000 människor som insjuknade avled hälften. Byggnaderna användes även vid en difteriepidemi 1920, då epidemisjukhuset uppläts för civilt bruk och 1940 då det var överbeläggning på Marinens sjukhus.

I anslutning till de tre byggnaderna finns även ett transformatorhus och ett nybyggt sophus samt fyren Karlskrona Övre som byggdes 1918 och som fortfarande använts av Sjöfartsverket.

Sjukhusbyggnaden (004)

Byggnaden är uppförd av tegel i en våning med inredd vind. Grunden är till största delen uppförd med kluvna stenblock av skiftande storlek. Två trappor av betong finns till de båda entrédörrarna på sydsidan. Trapporna är försedda med enkla räcken av stålrör.

Den södra fasaden är slätputsad med en ljus kalkavfärgning. De övriga fasaderna har en något grövre puts, spritputsliknande med släta hörn och fönsteromfattningar.

Entrédörrarna är moderna pardörrar, med ett bredare blad för gångdörren samt ett smalare för uppställning. Dörrarna som har karosseripanel, är grönmålade. Fönstren i bottenvåningen är relativt höga, spröjsade, kopplade och av 1900-talstyp. De har två lufter med mittpost med tre rutor i vardera och är grönmålade. Dessutom finns det ett mindre vindsfönster i varje gavelröste.

Taket är belagt med enkupigt, rött lertegel. Nockteglén är fogade med bruk. Gavlarna har vindskivor av dubbla brädor, som är rödmålade. Takfoten är klädd med brädor och därunder finns utstickande profilerade bjälkändar till vindsbjälklaget. Allt är rödmålat. På norra takfallet finns en takkupa. Byggnaden har tre skorstenar av tegel.

Kokhuset (006)

Byggnaden är uppförd i tegel i en våning med en mindre förstukvist på norra gaveln och ett bislag mot öster. Grunden består av huggen kalksten som är försedd med kattgluggar. Trappan vid förstukvisten är av betong försedd med ett räcke av järnrör.

Fasaderna är vitputsade och avslutas med kraftiga gesimser av tegel på långsidorna med en avslutande förkroppning runt hörn mot gavlar. Gavlarna avslutas med tunnare tegelband, som till hälften döljs av plåtavtäckningar.

Fönsteröppningar har tegelgarneringar i över och underkant och dörröppningar i överkant. Pardörrar med liggande panel finns på vardera långsidan. Förstukvistens dörr har glasruta med stående panel i bröstning. I båda gavelröstena finns enkla luckor med liggande panel. Bislaget har luckor i gavlarna samt en enkel dörr i liggande panel. Dörrar och luckor är

grönmalade. Byggnaden har höga, kopplade fönster med två lufter med två horisontella spröjsar.

Taket är belagt med enkupigt, gult tegel. Bislaget, vars takfot är av rödmålat trä med profilerade tassar, är beklätt med papp och förstukvisten med plåt. Skorstenen är av gult tegel i mindre format.

Desinfektionshuset (008)

Grunden är uppförd av kluvna gråstensblock i ojämna format. 1 grunden mot norr finns tre öppningar, förmodligen luftintag till likförbränningsugnen. Stenblocken över öppningarna är kvaderformade och har en bearbetad yta. På norrsida finns två trappor av betong respektive stål.

På mittdelen av byggnaden står tegelstommen bar medan gavlarna och en del av långsidorna är klädda med locklistpanel. Panelen är tjärstruken. Panelen på västra delen av byggnaden avslutas med en vattbräda mot sockeln.

Byggnaden har tre portar, en på norra och två på södra fasaden. Alla har stående panel och släta omfattningar. Byggnaden har tio fönster. De är kopplade med två lufter och mittpost. Varje båge har tre rutor i spröjsverk. De är grönmalade lika portarna.

Byggnadens sadeltak är beklätt med papp. Takfoten har profilerade tassar. Takfotspanelen och tassarna är tjärade. Även vindskivorna är av trä och tjärade. Den bevarade skorstenen till förbränningsugnen är uppförd av gult tegel.

Området (Laborarieholmen)

Området omfattar idag även en enkel parkmiljö med gatstenskantade grusgångar, buskage (delvis syren), och uppväxta träd, vilken framförallt omger Sjukhusbyggnaden och Kokhuset. Inom området finns, på ett par ställen, gråstensmurar samt trappor och smidesräcken.

Flyghangarerna

Det svenska militärflygets historia började 1911, då de första flygplanen inordnades under armén respektive marinen. Den första hangaren på Stumholmen byggdes 1915-1916 och rymde fem sjöflygplan. Hangaren sträckte sig från Kungshalls fästning rakt norrut över vattenytan till två små kobbar på vilka hangaren vilade. Hangar 2 byggdes troligen i början av 1920-talet.

1926 bildades Flygvapnet som ett fristående vapenslag och 1928 beslöts att 2:a Flygkåren skulle placeras i Hägernäs och Karlskrona, varför ytterligare två hangarer skulle byggas i Karlskrona. Året efter var hangarbyggnaderna klara för slutbesiktning och efter genomförd efterbesiktning i januari 1930 godkändes entreprenadarbetena. Båda hangarerna är sålunda uppförda samtidigt. Med sitt dubbelt välvda tak och breda skjutportar har Hangar 4 en modernare form än Hangar 3. Den senare uppfördes istället som en kopia av och sammanbyggd med den då befintliga Hangar 2.

Efter andra världskriget minskade marinflyget i betydelse och verksamheten i Karlskrona avvecklades efterhand fram till 1948 då den helt upphörde. 1951 upprättades ett förslag att iordningställa hangarerna som båtskjul, och året efter revs Hangar 1. Under 1950-talet användes hangarerna till förvaring av motortorpedbåtar.

I början av 1990-talet upphörde all militär verksamhet på Stumholmen och inför bomässan Bo93 revs Hangar 2. De båda kvarvarande hangarerna användes under mässan som utställningslokaler och har sedan dess fungerat som förvaringsutrymme.

Lilla hangaren (Hangar 3) (012)

Byggnaden har ett invändigt fritt mått i plan på ca 22 x 22 meter. Stommens primärbärning utgörs av invändiga fackverkstorn av trä, placerade längs byggnadens långsidor, fyra på varje sida. Varje torn består av stående, grova hörnstolpar, sammanbundna med klenare horisontella och diagonala brädor, på båda sidor av stolarna. I väggpartierna mellan tornen är långsidornas fönster placerade.

Takkonstruktionen, som är uppbyggd helt i trä, består av fackverkstakstolar placerade på underliggande fackverkstorn i väggkonstruktionen. Takstolarna är uppbyggda av fackverk på likartat sätt som väggarnas fackverk med under- och överramar av grova brädor sammanfogade med vertikaler och diagonaler, skruvade på båda sidor.

Byggnadens ytterväggar är uppbyggda av trä. Den östra gavelväggen utgjordes från början av västra långsidan på den äldre befintliga Hangar 2 vars ytterpanel och fönster fortfarande är synliga på den nuvarande gavelväggens insida.

Skjutportarna består av sex portblad som kan skjutas åt sidorna, tre åt varje håll. De är sex meter höga och närmare fyra meter breda och överlappar varandra något i kanterna vid stängt läge. Fri öppning på ca 22 meter kan erhållas med helt öppna portar. Portbladen är uppbyggda av en trästomme med utanpåliggande bärverk av horisontella, vertikala och diagonala bräder. Knutpunkterna är förstärkta med påskruvade järnbeslag. En mellanliggande panel av stående pärlspont, sannolikt dubbel, utgör sedan själva portbladet.

Fönstren sitter högt upp på byggnadens långsidor och är indelade i grupper med tre lufter i varje, som i sin tur är indelade i sex rutor. Tre fönstergrupper finns på varje långsida, placerade mellan de invändiga fackverkstornen. I de båda gavelpetsarnas övre del finns fönsterpartier som med överkanten följer takfallets lutning. Gångdörrar finns på byggnadens östra gavel och södra långsida i form av utåtgående enkeldörrar.

Takytorna är idag täckta med takpapp.

Den nuvarande interiören verkar till stora delar vara oförändrad sedan byggnadstiden. Väggarnas övre delar liksom hela taket med fackverkskonstruktionen är idag fortfarande omålade. Den östra gavelväggen, som består av den ursprungliga västra långsidan av Hangar 2, har invändigt kvar dess locklistpanel målad med gulaktig slamfärg och igensatta fönsteröppningar.

Mot den södra långsidan finns invändigt ett mindre förrådsutrymme, uppfört av tegel med kalkputsade väggytor och försedd med dörr av stål.

Stora hangaren (Hangar 4) (011)

Byggnadens primärbärning består av tre platsgjutna betongramar. Längs de båda kortsidorna är ramarna indelade i fem fack med ca fem meters delning och mellanliggande betongpelare. I byggnadens mittlinje, mellan de båda bågtaken, finns en mycket kraftig betongram som spänner över byggnadens hela bredd.

Byggnadens ytterväggar är uppbyggda av trä. Sockeln är målad i en svart kulör. Fasadens träpanel är på den höga södra gaveln horisontellt avdelad i nivå med kortsidornas takfot.

I byggnadens mittlinje syns i gavelfasaden, utsidan på den där belägna betongramen. Ytan är slätputsad och har brädriven yta men är i övrigt obehandlad.

På tre sidor är fasaderna försedda med stora fönsterpartier i form av nära tre meter höga, utåtgående, tvåluftsfönster med mittpost. Bågarna har enkelglas och är småspröjsade med 14 rutor i varje båge. Fönstren inramas av enkla träfoder i överkant avtäckta med droppbleck och i underkant med fönsterbleck av stålplåt.

På övre delen av södra gaveln sitter två stora rundfönster som genom dubbla korsposter är indelade i nio enkelglasade bågar med tre eller fyra rutor i varje. På motsatta gaveln över skjutportarna finns två fönsterband med sju enkelglasade bågar i varje.

Fönstersnickerierna, inklusive beslag och plåttäckningar, är målade i en vit kulör. Träfasaderna i övrigt är målade i en gul kulör. Gångdörrar för utrymning och inpassering finns på södra gaveln, troligen i ursprungliga dörrlägen. Ett enkelt skärmtak finns över den norra dörren. På västra sidan sitter en enkeldörr som sannolikt är sekundärt tillkommen efter att funktionen som hangar upphört.

Mot sjösidan och betongslipen är hangaren försedd med skjutportar. Den fria höjden är sju meter och hela fasaden kan öppnas upp. Varje halva av byggnaden försluts av sex portblad vardera. Portbladen är på båda sidor beklädda med smal, stående fasspontpanel. Portbladens panelbeklädnad är på båda sidor målade i den gulaktiga fasadkulören.

Byggnadens bågtag är uppbyggda på glest placerade ståltakstolar med smala dimensioner. Takstolarnas indelning sammanfaller med pelarindelningen hos ytterväggarnas betongramar. Bågtaken är papptäckta.

I det sydvästra hörnet finns idag ett sentida, mindre förrådsutrymme, uppfört av gipsklädda regelväggar. Skivorna är omålade och utrymmet har en fabriksmålade slät trädörr.

Lotsstugan och uthuset

Lotsstugan (013) avviker kraftigt genom sin påkostade utsmyckning och kulör från Stumholmens i övrigt enkla och sparsmakade arkitektur. En förklaring till detta kan vara att byggnaden uppfördes för en civil användning.

Huset uppfördes efter en ritning som är daterad 1861. Arkitekturen har stor likhet med många av de förslag som under denna tid publicerades i olika facktidskrifter. Schweizerstilen var en i raden av uttrycksfull panel- och snickarglädje, där förlagor, detaljer och gestaltning kunde hämtas direkt från planschverk.

Byggnaden har en grund av klivna gråstensblock i ojämna format. Fasaden är uppbyggd av stående panel nedtill, i gavelröstena och under takfoten med liggande panel däremellan. Den stående panelen är ljus ockrafärgad och den liggande har en blå-grå kulör. Mot grunden finns en sockelbräda och en vattbräda. Hörnknutarna är inklädda med en slät panel. Fönstren har en ovanlig form med hela rutor och endast en spröjs högt upp på rutorna. Bågarna är målade i en snarlik engelskt röd kulör. I gavelröstena sitter två mindre fönster, spröjsade med sex små rutor i varje. Fönster och entrédörren omges av profilerade omfattningar, speciellt överstyckena är utsmyckade. Entrédörren är troligen inte original, här sitter nu en dörr med karosseripanel med en glasruta upptill. Dörren är målad lika fönstren. En trappa med tre steg i sten och ett enkelt räcke av stål leder in till byggnaden. Invändigt är den äldre planlösningen bevarad, men den fasta inredningen har till stora delar bytts ut under 1900-talet.

Byggnaden har ett flackt sadeltak, täckt med papp, och långt utskjutande takfot. Takfoten bärs upp av profilsågade konsoler i två olika utföranden. Skorstenen är murad i gult tegel.

Uthuset (014) har ett enklare utförande men en liknande färgsättning som lotsstugan. På en gjuten sockel står en stomme av trä som utvändigt är klädd med locklistpanel. Taket är ett sadeltak, täckt med papp. På den södra gaveln och den västra långsidan finns två enkla trädörrar. På södra gaveln finns också sammanbyggt med dörren ett fönster, spröjsat med fyra rutor. Ovan detta finns en träklädd lucka till vinden. Fönstren på den motsatta gaveln har två lufter med två rutor i varje och en bred mittpost.

Området (invid Lotsstugan och uthuset)

Invid Lotsstugan finns en trädgård, som mot söder omges av Syrén buskage och ett par träd. Till byggnadens entré leder en grusgång, kantad med gatsten. Lotsstugan är delvis uppförd på berget, vilket är synligt norr om huset.